

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

תוכן

- א. שמשדלתנו בדברים לפיכך הקדים הקדוש ברוך הוא כיבוד אב לכיבוד אם ... שהבן מתירא מאביו יותר מאמו מפני שמלמדו תורה לפיכך הקדים הקדוש ברוך הוא מורא האם למורא האב ... בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו אמר הקדוש ברוך הוא יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם שאלמלי דרתי ביניהם ציערוני..... 2
- ב. כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכונה..... 3
- ג. אסור לאדם שיהלך ארבע אמות בקומה זקופה ... לא מסגי ארבע אמות בגילוי הראש אמר שכונה למעלה מראשי..... 4
- א. אבא אומר השקיני מים ואימא אומרת השקיני מים ... הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך ... נתגרשה ... הטל להן מים בספל וקעקע להן כתרנגולין..... 7
- ב. עד היכן כיבוד אב ואם ... פרקמטיא בששים ריבוא שכר והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו..... 8
- ג. גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה..... 9
- ד. היה לבוש סירקון של זהב והיה יושב בין גדולי רומי ובאתה אמו וקרעתו ממנו וטפחה לו על ראשו וירקה לו בפניו ולא הכלימה..... 9
- ה. יש מאכיל לאביו פסיוני וטורדו מן העולם ויש מטחינו בריחים ומביאו לחיי העולם הבא 10
- ו. מאמך קביל ומאבונך לא תקבל דכיון דבר תורה הוא חלשה דעתיה..... 10
- ז. רב אסי הוה ליה ההיא אמא זקינה אמרה לי' ... בעינא גברא דשפיר כותך שבקה ואזל לארעא דישראל..... 11
- ח. אדהכי והכי שמע לארונא דקאתי אמר אי ידעי לא נפקי..... 11
- ט. לצאת מארץ לחוצה לארץ א"ל אסור לקראת אמא מה..... 12
- י. מכבדו בחייו ומכבדו במותו בחייו כיצד הנשמע בדבר אביו למקום לא יאמר שלחוני בשביל עצמי מהרוני בשביל עצמי פטרוני בשביל עצמי אלא כולחו בשביל אבא..... 16
- יא. במותו כיצד היה אומר דבר שמועה מפיו לא יאמר כך אמר אבא אלא כך אמר אבא מרי הריני כפרת משכבו והני מילי תוך שנים עשר חדש מכאן ואילך אומר זכרונו לברכה לחיי העולם הבא..... 17
- יב. חכם משנה שם אביו ושם רבו תורגמן אינו משנה ... שם אביו של חכם ושם רבו של חכם 18
- יג. מורא לא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריעו..... 20
- יד. כיבוד מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכנים ומוציא איבעיא להו..... 22

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

דף לא.

**א. שמשדלתו בדברים לפיכך הקדים הקדוש ברוך הוא
כיבוד אב לכיבוד אם ... שהבן מתיירא מאביו יותר
מאמו מפני שמלמדו תורה לפיכך הקדים הקדוש ברוך
הוא מורא האם למורא האב ... בזמן שאדם מצער את
אביו ואת אמו אמר הקדוש ברוך הוא יפה עשיתי שלא
דרתי ביניהם שאלמלי דרתי ביניהם ציערוני**

מצות עשה¹ שיכבד אדם את אביו ואת אמו² דכתיב (שמות כ פסוק יב)
כָּבֵד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ כְּבֹד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ, וְגַם מִצְוֹת עֲשֵׂה שִׁירָא
מֵהֶם דְּכִתִּיב (ויקרא יט פסוק יג) אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ.

ומה שהקדים בכיבוד האב לאם ובמורא האם לאב, מפני שגלוי וידוע לפני
מי שאמר והיה העולם שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו
בדברים, לפיכך הקדים הכתוב כיבוד אב לכיבוד אם, וגלוי וידוע לפני מי
שאמר והיה העולם שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו מפני שמלמדו תורה
ומייסרו, לפיכך הקדים הכתוב מורא אם למורא אב, ובא ללמדך ששניהם
שולים בין לכבוד בין למורא.

¹ שו"ע ונו"כ רמ"א ולבוש שם

² . מה שאין מברכין על מצוה זו ע' בתשובת הרשב"א (סי' י"ח) ובבנימין זאב (סי' קס"ט)

הלכות הדרה היומי

מסכת קידושין

וצריך לזוהר³ מאד בכבודם ובמוראם שהוקש כבודם לכבוד המקום⁴, כתיב
הכא פֶּבַד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ וְכָתִיב הַתָּם (משלי ג פסוק ט) פֶּבַד אֶת ה'
מִחֻנְךָ, ובמורא כתיב אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְכָתִיב (דברים ו פסוק יג) גְּבִי
מורא מקום אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא, ואמרו חז"ל ג' שותפין יש באדם הקדוש
ברוך הוא ואביו ואמו, בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, משתתף גם
בן הקדוש ברוך הוא כביכול עמהם ואומר מעלה אני עליהם כאילו אני דרתי
ביניהם וכבדוני.

ג. נל העובר עבירה בסתר נאילו דוחק רגלי שנינה

כבר התבאר במסכת חגיגה דף טז. שאף על פי⁵ שהעבירה מגונה על כל
פנים, העובר עברה בסתר הרי זה כאלו דוחק רגלי שנינה, ר"ל כאלו שלל
בשכלו מציאות השגחתו ית' ממקום שעובר בו, לומר אין הי"ת רואנו, וזהו
שהחמירה תורה בגנב יותר מגזול מפני שהגזולן השוה כבוד עבד לכבוד קונו
והגנב לא השוה כבוד עבד לכבוד קונו כביכול עשה עינו כאלו לא רואה,
ואזנו כאלו אינה שומעת, הדא הוא דכתיב (ישעיהו כט פסוק טו) הוֹי
הַמַּעֲמִיקִים מַה' לְסִתֵּר עֵצָה.

³ לשון זה משמע כמש"כ ת"י שמות כ יב בפירוש כבד את אביך הוּוּ וְהִירִין גְּבֵר בִּיקְרָא דְאֲבוּהֵי וּכְמִש"כ
באבע"ז שם "והנה במצות כבוד אב, שלא יעשה ההפוך. שיהיה מקלל או מקלה, וחייב מיתה על המקלל, כי
השומעים ישמעו הקללה מפיו, ולא חייב בן על המקלה, כי המקלה יוכל לעשות גם בן בסתר, ע"כ צוה הכתוב
שיהיה במלת ארור, ככל הכתובים שהם בסתר". אמנם אפשר שכוונתו לומר שמכיון שהשוה כבודם ומוראם
לכבוד המקום צריך להזהר מאד יותר מאשר סתם כבוד, אלא ככבודו של מקום וכן משמע מלשון הטור
"וצריך לזוהר מאד בכבודם ובמוראם שהוקש כבודם לכבוד המקום" וכן משמע ממה שציין הגר"א כאן,
ויתבאר להלן מה מחויב משום זה. ועיי' בב"ח ריש סי' זה שכתב "לענין עונש העובר ומזלזל בכבודם שעונשו
מרובה כאילו זלזל ח"ו בכבוד המקום. וזהו שדקדק רבינו וכתב וצריך לזוהר מאד בכבודם ומוראם שהוקש
וכו' כלומר שצריך לזוהר שלא יענש בעברו כאילו זלזל בכבוד המקום" וזהו שהביא סמוך לזה ואמרו חכמים
שלשה שותפין באדם וכו' כלומר שכשהוא נזהר בכבודם יש לו שכר גדול דמעלה עליו המקום כאילו כבדהו
ובזמן שאדם מצערם כאילו צערהו ח"ו ואז נענש בעונש גדול. ותדע לך שלענין עונש קאמר שהרי בסוף ברייתא
קתני נאמר (שמות כא יז) מקלל אביו ואמו מות יומת ונאמר (ויקרא כד טו) איש כי יקלל אלהיו השוה הכתוב
ברכת אב ואם לברכת המקום והיינו ללמוד ששניהם שוים לעונש ולכן צריך לזוהר בכבודם ובמוראם ככבודו
ומוראו. וכך יראה מדברי הרמב"ם ריש פרק ו' להלכות ממרים (ה"א).

⁴ קמן שהכה אביו בילדותו, טוב לו שיקבל על עצמו איזה דבר לתשובה ולכפרה כשיגדיל, הנהות שו"ע או"ח
סוף סימן שמ"ג.

⁵ מאירי ב"ק ע"ט.

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרה היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLII7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

ולכן קשה⁶ עונשן של השוקל לחבירו במדות חסרות או יתירות, יתר מעונשן של עריות. שהשוקל במדה חסירה הוא כעובר עבירה בסתר שדוחק רגלי השכינה, ופירוש המאמר ההוא שהוא כופר בהשגחה, ועוד שזה בינו לבין המקום, וזה בינו לבין חבירו.

ג. אסור לאדם שיהלך ארבע אמות בקומה זקופה...לא

מסגי ארבע אמות בגילוי הראש אמר שכינה למעלה

מראשי

כבר התבאר במסכת ברכות דף מב: שאין לילך בקומה זקופה⁷, שההולך בקומה זקופה, כביכול דוחק רגלי השכינה⁸. ואפילו עומד במקומו ואינו הולך, אסור להיות בקומה זקופה.

ודין זה נאמר לכל אדם, ולא רק לתלמיד חכם⁹. וכן דין זה נאמר לא רק בבית המדרש, אלא בכל מקום, שהרי (ישעיהו ו פסוק ג) מלא כל הארץ כבודו. ומכל מקום לא יכוף ראשו יותר מדאי, אלא במדה בינונית בכדי שיראה את הבא כנגד פניו בלי שיזקוף עיניו למעלה יותר מדאי¹⁰.

ומטעם זה ג"כ אסור לילך ארבע אמות בגילוי הראש, אפילו בבית שיש בו תקרה¹¹ וכ"ש תחת אויר השמים¹², אלא יכסה ראשו, כי ההולך בגילוי הראש, הולך בקלות ובקומה זקופה, וכאילו אין לו אלוה ממעל ראשו.

⁶ רמב"ם הלכות גניבה פרק ז הלכה יב ומניד משנה שם

⁷ שו"ע נג"כ או"ח ב ו

⁸ מ"ב שם ט

⁹ הרמב"ם (פ"ה דעות ה"ח) כתב לא ילך תלמיד חכם בקומה זקופה, משמע דוקא ת"ח. ובפמ"ג א"א (סק"ה) העיר דהא בגמ' לא נזכר דוקא ת"ח, וכתב דאפשר שלכל אדם אסור רק ד"א, ות"ח אסור אף בפחות מד"א, אולם הקשה מנ"ל להרמב"ם חילוק זה. ובשו"ת לב חיים (ח"א סימן נח) וכן בעין יוסף ובבן ידיד על הרמב"ם ועוד אחרונים כתבו שמקור דברי הרמב"ם מדברי הגמ' בברכות (מג ע"ב) דקתני שתלמיד חכם אסור לילך בקומה זקופה, והוקשה להרמב"ם דהא להלך בקומה זקופה הוא אסור לכל אדם, ולכן תירץ דלכל אדם אסור רק ד"א, ולתלמיד חכם אסור אפילו בפחות. ועי' לח"מ שם ה"ד שכתב על כל דברי הרמב"ם בפרק זה שבאמת הוא נוהג בכל אדם אלא שת"ח צריך לזהר יותר. ולפי"ז ל"ק כלל.

¹⁰ שכתב הרמב"ם (פ"ה דעות ה"ח) ולא יכפוף קומתו כבעלי הטושרת, אלא מסתכל למטה כמו שהוא עומד בתפילה, ומהלך בשווה כאדם שהוא טרוד בעסקיו. ובשו"ע הרב (ס"ה) כתב דשיעור הזקיפה כל שלא יוכלו עיניו לראות למטה בסמוך לרגליו, וצריך מחמת זה לילך בנחת שלא ישל בהליכתו, ומ"מ לא יכוף קומתו או ראשו יותר מדאי אלא במידה בינונית בכדי שיראה את הבא כנגדו בפניו בלי שיזקוף עיניו למעלה יותר מדאי.

¹¹ עיין באה"ט ס"ק ו מה שהביא בזה משו"ת מהרש"ל ועיין שעת שם ג

¹² מ"ב שם י

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

וכבר התבאר במסכת שבת דף קנו: שאף אם אינו הולך¹³, אסור לשהות שיעור מהלך ד' אמות בגילוי ראש¹⁴. ויש אומרים¹⁵ שהוא איסור מעיקר הדין, ויש אומרים שאינו אלא ממדת חסידות. ויש שמחלקים בזה בין תלמיד חכם שהוא איסור מעיקר הדין, לבין שאר כל אדם שהוא ממדת חסידות.

ואף על פי שהעיקר לדינא שהוא ממדת חסידות¹⁶, מכל מקום בזמן הזה יש להחמיר בזה יותר, כי כיסוי הראש מעיד על שייכותו למחנה שומרי תורה ומצוות, ולא להיפך ח"ו. ולכן כל מי שהוא ירא שמים צריך להזהר לכסות את ראשו כשהולך ברשות הרבים, שיהיה היכר בין עובד אלקים לאשר לא עבדו, ויש בזה יותר ממדת חסידות, והכיפה שעל ראשו של אדם ירא שמים היא לסמל ולמופת, שהוא שייך למחנה הדתי, ומורא שמים עליו. ומי שהולך בגילוי ראש אדרבה יש בו משום מראית העין, שיחשדוהו שהוא אדם חפשי פורק עול מלכות שמים מעליו. וכל שכן שהבא במחיצתו של רב גדול בישראל שעליו לכסות ראשו כהלכה.

ואפי' קטנים¹⁷ נכון לכסות ראשם כי היכי דתיהוי עלייהו אימתא דשמיא מזמן שמתחילים ללכת. ומגיל שלש ואילך מקפידים שיהיה ראשו מכוסה תמיד.

כתב הט"ז¹⁸ שבזמננו איסור גמור מדינא להיות בגילוי ראש ואפילו יושב בביתו. ועובר משום (ויקרא יח פסוק ג) וּבְחֻקֵיהֶם לֹא תִלְכוּ¹⁹, וגם אסור משום צניעות שהוא כמגלה בשרו המכוסה, ונקרא פושע וחצוף. אולם יש שכתבו²⁰ שבימינו מותר לילך בגילוי ראש²¹ לצורך פרנסתו.

¹³ מ"ב שם יא

¹⁴ ודע עוד דלענין גילוי הראש די בכיסוי היד על הראש וה"ה אם מפלה ראשו שרי בגילוי הראש. ועיין בפמ"ג שכתב דלילך ד"א תחת אויר השמים לא מהני בזה כיסוי הראש ביד. מ"ב שם

¹⁵ דעת הט"ז בס"ח מובא במ"ב שם

¹⁶ כ"כ בכל בו (סימן יא), שו"ת מהרש"ל (סימן עב) הביאו המשנ"ב כאן, ב"ח (כאן), והגר"א (סימן ח), דהוי רק מדת חסידות. אולם הדרכי משה (כאן ובסימן ח) כתב דמשמע מדברי הבית יוסף (סימן ח) בדעת הטור שיש איסור ללכת בגילוי ראש. [עיי' בטור ושו"ע סימן ח ס"ב שיכסה ראשו בטלית, ובב"י פירש שאף דאפילו בלא ציציית אסור לילך בגילוי ראש כמבואר בשו"ע כאן, מ"מ כוונת הטור דיכסה ראשו גם בטלית של מצוה. אולם הדרכי משה כתב שאף שמצוה לשמוע אל דברי הב"י ופירושו מ"מ נראה לפרש דעת הטור דבלא טלית אין איסור לילך בגילוי ראש רק משום מידת חסידות, ולכן כתב דבשעת עטיפת ציציית צריך לכסות ראשו]. ועיי' אנרות משה (או"ח ח"א סימן א) שפי' בדעת המג"א כאן דדוקא פחות מד"א הוי מדת חסידות, ומה שכתב בסיומן צא דאף בד"א הוי מדת חסידות, צ"ל דתרי מידת חסידות הם, דד"א הוא אפי' לאנשים פשוטים, ופחות מד"א הוא רק ליהודים ולת"ת.

¹⁷ מ"ב שם יא מהמג"א

¹⁸ סימן ח' (סק"ג)

¹⁹ בחומש תורה תמימה (שמות ג, ה) דתמיד היה המנהג בכל העולם וגם במלכים ושרים לכבדם בשליפת מנעל, עד שבא אפיפיוור אחד ואמר דטוב יותר להראות כבוד והכנעה בגילוי הראש מאשר בהתגלות הרגל.

²⁰ אנרות משה או"ח ח"ד סימן ב, יו"ד ח"ד סימן יא אות ג, הו"מ ח"א סימן צג.

²¹ דפשוט דאף מה שהוא מחוקות הגויים, אם הוא דבר שעושין בן כולי עלמא דנכרים, גם אלה שלא שייכים כלל לאמונתם ולחוקותיהם, מטעם שכן יותר ניהא ליה להנאתם, כבר ליכא על זה איסור דבחוקותיהם לא תלכו, וממילא גם הישיבה בגילוי הראש. ונמצא שאיסור ממש ליכא בזמן הזה, שהרי לרוב הפוסקים אף לילך

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

מדת חסידות להקפיד ללכת בכיפה גדולה המכסה את כל הראש, או רובו²². ומכל מקום מותר מן הדין ללכת בכיפה קטנה שעל הראש, אף על פי שאינה מכסה את רוב הראש, ובלבד שתהיה נראית היטב מכל צידי הראש הן מלפנים והן מאחור. אולם בשעת קריאת שמע ותפלה וכל שכן בברכת המזון, ראוי להקפיד [היכא דאפשר] לחבוש כובע, או לכל הפחות כיפה המכסה את רוב הראש. וכיסוי ראש צריך שיהיה ניראה מכל צדדי הראש, אבל הכיפות הקטנות מאד, אפילו מונחות במרכז הראש אין זה בגדר כיסוי כלל.

מדת חסידות להיות ראשו מכוסה אפילו בעת השינה בלילה²³.

אם כיסוי הראש נפל, והולך להביאו ממרחק של יותר מד' אמות, יכסה ראשו בשרוולו או בדבר אחר. וכן יכול לכסות ראשו על ידי הנחת יד חברו על ראשו.

אסור לברך או להוציא מפיו הזכרת השם בגילוי הראש²⁴. ומכל שכן שאסור להתפלל תפלת שמונה עשרה בגילוי הראש.

ומכל מקום אם נפלה הכיפה שעל ראשו באמצע התפלה ולא הרגיש בדבר עד לאחרי שסיים תפלתו, בדיעבד תפלתו תפלה²⁵, ואינו צריך לחזור ולהתפלל שנית. וי"א²⁶ שכיון שהגויים בבית תפלתם מקפידים להתפלל דוקא בגילוי ראש, א"כ יש בזה איסור דאורייתא להתפלל בגילוי הראש, ותפלתו תועבה וצריך אף לחזור ולהתפלל. ומטעם זה כתב שאם נפלה הכיפה מעל ראשו באמצע שמונה עשרה, שמותר להפסיק כדי להחזירה על ראשו.

וכל שכן שאם עבר ובירך איזו ברכה בגילוי ראש, שבדיעבד יצא ואינו חוזר לברך. הרהור בדברי תורה וקדושה מותר לכתחילה בגילוי ראש, וכן יש להתיר לתת 'שלו' למי שבאמצע תספורת ואין כיסוי על ראשו, וכן למי שהולך בגילוי הראש, ואף להציע להם אכילה ושתייה כשצריך לכך מחמת נימוס וכבוד הבריות.

ארבע אמות הוא רק מידת חסידות, ולכן אם אי אפשר להשיג משרה לפרנסתו אם ילך מכוסה ראשו, רשאי לקבל משרה זו. אולם כתב שכמדומה שאין הם מקפידים רק על כיפה ולא על כובע, א"כ יכול ללבוש שם הכובע. אג"מ שם

²² בשו"ת אגרות משה או"ח ח"א סימן א הביא דברי שו"ת האלף לך שלמה, להגר"ש קלוגר, ח"א או"ח סימן ג. שכתב שאם מכסה רק מקצת הראש, מותר לילך רק פחות מארבע אמות, אבל יותר מד' אמות צריך לכסות כל הראש. וכתב ע"ז האגר"מ שאף הרוצה להחמיר כדעת הגר"ש, די שיכסה רוב ראשו, שרובו ככולו, אמנם לדינא אין מחוייבים לחוש לדעתו כי הוא דעת יחיד, ודי בזה שמכסה באופן שנקרא שראשו מכוסה, ואין להחשיב הנוהגים כן לקלים.

²³ שם בשם השל"ה

²⁴ מ"ב שם יב

²⁵ הליכות שלמה תפילה ב טז, וכן כתב בשו"ת אור לציון ח"ב פ"ז סימן יג במקורות, וכן דעת הגר"ש"א. ישא יוסף או"ח ח"ב סימן ג אות ד

²⁶ בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סימן מ אות יד

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

ומי שנמצא מחמת אונס גמור במקום שאין בידו לכסות ראשו ורוצה לברך, יכסה ראשו בשרוול בית היד או בידו של חברו, ובשעת הדחק יועיל גם לכסות בידו²⁷.

ובעת תספורת שערות הראש או שאר טיפול בשער הראש ג"כ אין חיוב לכסות הראש. מותר לילך בבית המרחץ²⁸ בגילוי ראש. וכן מותר מעיקר הדין לילך בחוף הים בגילוי ראש, לא רק כשהוא בתוך המים, אלא גם כשיוצא לחוף. [ומן הדין אין צורך בכל פעם שיוצא מהמים לילך לחדר ההלבשה ולחבוש כיפה]. אך כאשר יושבים לאכול ולהינפש זמן מה בחוף הים, מן הראוי והנכון לחבוש כיפה, ולא לשהות כך זמן ממושך בלא כיסוי ראש. [ובפרט שצריך לברך קודם אכילתו, ואין לברך בגילוי ראש]. ומכל מקום אין לגעור במי שאינו עושה כן.

**א. אבא אומר השקיני מים ואימא אומרת השקיני מים ...
הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך שאתה ואמך חייבים
בכבוד אביך ... נתגרשה ... הטל להן מים בספל וקעקע
להן כתרנגולין**

אמר לו אביו השקיני²⁹ מים ואמו אומרת לו גם כן השקיני, מניח כבוד אמו ועוסק בכבוד אביו, שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו.

אמר לו אביו לעשות לו מלאכה שאין האשה מחוייבת לעשות³⁰ לבעלה³¹, ואמו ג"כ אמרה לו לעשות לה מלאכה ההיא, י"א³² ששניהם שווים, ואיזה שירצה יקדים.

במה דברים אמורים בעודה תחת אביו, אבל אם היא מגורשת ממנו, והיא אינה חייבת שוב בכבוד אביו, לגביו כבוד שניהם שווה הוא, ואיזה מהם שירצה יקדים³³.

²⁷ כגון בלילה שרוצה לשתות ואין לו כובע בראשו דדי כמה שמכסה ראשו בידו אבל יותר טוב לנהוג כמו שהעולם נוהגין שממשיך הבית יד של הבגד על היד ומכסה בו ראשו דאז הוי שפיר כיסוי לכ"ע. מ"ב שם
²⁸ שע"ת ג שם

²⁹ שו"ע ונו"כ יו"ד רמ יד

³⁰ להכי נקטו השקיני מים מפני שזו לעולם חייבת אף אם הכניסה לו כמה שפחות. פ"ת שם ט

³¹ כאשר מבואר בש"ע אבן העזר סי' פ'

³² פ"ת שם ט וסיים מיהו אין זה ברור.

³³ לדעת הר"ף שהשמיט סיפא דברייתא נתגרשה מהו וכן הרמב"ם לא הזכירו משמע דס"ל בנתגרשה כבוד שניהם שווה וכן נראה מפ"י רש"י שם. ביאור הגר"א שם לב, מהרש"ל ביש"ש פ"ק דקדושין סימן ס"ב פסק כר"י דלא יקדים אחד לשני ע"ש. פ"ת שם יב

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

ודוקא לענין כבוד שניהם שוים אבל לענין לפדות מן התפיסה האם קודמו וכן אם באו לשאול מזון וכסות יקדים לאמו³⁴.

צוואת אם שהוא נגד צוואת אב, י"א³⁵ שאיזה שירצה יקדים וי"א שחייב יותר בכבוד אביו, ואם קיום צוואת האב כרוכה בהפסד או הוצאה כספית, איזה שירצה יקדים³⁶.

מי שאביו צוה לו איזה דבר לעשות אחר מותו, ואמו האלמנה מצוה לו להיפך י"א³⁷ שיניח כבוד אב ויקיים כבוד האם שלעולם כבוד חי עדיף מכבוד המת³⁸. וי"א³⁹ שכבוד האב עדיף.

אולם נהגו לומר קדיש⁴⁰ על האם אף על פי שהאב חי עדיין, ואינו בידו למחות לבנו שלא יאמר קדיש על אמו. וכל שכן להיפך שאין ביד האם למחות בבן מלומר קדיש על אביו.

ב. עד היכן כיבוד אב ואם... פרקמטיא בששים ריבוא שנה והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו

ומדכתיב כבוד סתם משמע שיכבדו בכל הכיבוד הגדול שאפשר, לפיכך אם אביו רוצה להעביר ממנו ריוח בעלמא⁴¹, אסור למונעו⁴² בכל ענין אלא ישתוק ויקבל גזירת הכתוב.

³⁴ כמ"ש לקמן סימן רנ"א סעיף ח' דבזה אשה קודם לאיש ע"ש. פ"ת יב

³⁵ דעת החכם השואל (הוא כבוד הגאב"ד דפ"ק ביאליסטאק זצ"ל) דדמי לאם נתגרשה אמו דשניהם שוים ולאיזה שירצה יקדים ה"נ במתה אמו כי המות יפריד ביניהם.

³⁶ דעת החכם השואל שם שאף אם ירצה הבן לשמוע לאביו ולא יחוש לח"כ אינו רשאי. מאחר דבכה"ג ליכא מצוה לשמוע לאביו ממילא צריך לשמוע לאמו והשיב לו ע"ז לכאורה נראה דאף אם לא היה בצוואת האב ח"כ י"ל אמנם דבר זה נסתר מדברי הב"י לקמן סימן שע"ו בענין לומר קדיש על אמו בחיי אביו ע"ש ועכ"פ בנ"ד מאחר דיש ח"כ לאיזה שירצה ישמע אבל מה דכתב הרב השואל דממילא צריך לשמוע לאמו ולא לאביו. ז"א כיון דבעצמותן חל עליו חיוב דכבוד אב אלא דהתורה לא חייבתו בח"כ ומ"מ אם עושה כן לא מקרי בכלל אינו מצווה ועושה דהמצוה בעצמותו מקיים כדינו אלא דאינו חושש לח"כ ע"ש שהביא ראיה לסברתו.

³⁷ בתשובת נו"ב תניינא חלק אה"ע סוף סימן מ"ה

³⁸ ואף דאמרינן מכבדו בחייו ומכבדו במותו מ"מ עיקר הכבוד הוא בחיים וא"כ מניח כבוד אביו המת ועוסק בכבוד האם שהיא בחיים ע"ש

³⁹ בתשובת רבינו עקיבא איגר סימן ס"ח שכתב על דעת הנוב"י שדבר זה נסתר מדברי הב"י לקמן סימן שע"ו בענין לומר קדיש על אמו בחיי אביו דאם אביו מקפיד כבוד אב עדיף מכבוד אם ע"ש ולא קאמר משום דכבוד מחיים עדיף מכבוד לאחר מיתה.

⁴⁰ רמ"א ונו"כ שם שעו ד

⁴¹ רמ"א ונו"כ רמ ה

⁴² כמ"ז י הביא המעשה דדמא בן נתינא מקור לדברי הרמ"א אף וכן בביאור הגר"א שם כא

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

וחייב לכבדם בדבור⁴³, שידבר להם בנחת בלשון רכה וכבוד ואדנות כמדבר למלך, זהו פשוטו של מקרא. ומגזרה שוה למדו שגם חייב לכבדם בגופו ובממונו, ולהאכילם ולהשקותם ולהלבישם ולעשות כל צרכיהם כעבד⁴⁴, כדנכתוב לקמן בס"ד.

כשישלחנו אביו או אמו לאיזה דבר, מצוה לרוץ בזריזות⁴⁵.

ג. גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה

כל המצווה⁴⁶ על דבר ומקיימו, יש לו שכר יותר ממי שאינו מצווה ומקיימו, מפני⁴⁷ שהמצווה דואג תמיד לבטל יצרו ולקיים מצות בוראו, מה שאין כן במי שאינו מצווה שאינו דואג אלא עושה אותה מרצונו, ועוד שמי שמצווה אם כן יש עונש בהעברה, ויצרו מתגבר עליו ודואג תמיד לבטל יצרו, אבל באינו מצווה אין כאן עונש⁴⁸, מכל מקום שכר קצת יש לו.

ד. היה לבוש סירקון של זהב והיה יושב בין גדולי רומי

ובאתה אמו וקרעתו ממנו וטפחה לו על ראשו וירקה לו

בפניו ולא הכלימה

כבר התבאר שנצטוינו במורא אב ואם, וכל שכן שלא יבייש אותם. ועד היכן מוראם⁴⁹, אפילו היה לבוש בגדי חמודות ויושב בראש הקהל, ובא אביו ואמו וקרעו בגדיו והכוהו על ראשו וירקו בפניו לא יכלים אותם⁵⁰, אלא

⁴³ חרדים – פרק ד יב

⁴⁴ ועיי"ש מש"כ "דנפתלי כיבד את אביו יותר מדאי, שהיה אביו שולחו לכל מקום שרוצה והיה זריו בשליחותו ורץ כאיל, והיה תמיד מדבר לאביו בריבוי דברי פיוס צוף דבש אמרי נועם, היינו דכתיב נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר

⁴⁵ חרדים שם

⁴⁶ שו"ע ונו"כ שם רמ"ו

⁴⁷ לבוש וט"ז שם ג

⁴⁸ ש"ך שם ז

⁴⁹ שו"ע ונו"כ שם רמ"ג

⁵⁰ צ"ע דמה שלא הכלימה אין זה כלל מדין מורא אלא איסור גמור והמכלים הרי הוא בארור שהרי נאמר אָרוֹר מְקַלְהָ אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן ועיי"ש במפרשים שהמצער או מכלים את הוריו הוא בכלל ארור זה אמנם במדרש דברים רבה (וילנא) פרשת דברים פרשה א סימן טו ומובא בתוס' כאן שהיתה אמו חסרת דעת והיתה מסטרתו בין חביריו ולא היה אומר לה אלא דייך אמי וא"כ אפשר שמכיון שהיתה שוטת לא שייך בה מקלה אביו ואמו שהאיסור הוא לגרום לה צער או כלימה שתביא לה צער אך מכיון שהיתה שוטת הרי

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

ישתוק⁵¹ ויירא ממלך מלכי המלכים שצוהו בכך, שאילו בשר ודם גזר עליו דבר שהוא מצער יותר מזה לא היה לו לפרנס בדבר, קל וחומר במלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. ואפילו מי שנטרפה דעת של אביו או של אמו, משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם עד שירוחמו מן השמים⁵².

ה. יש מאכיל לאביו פסיוני וטורדו מן העולם ויש מטחינו

בריהים ומביאו לחיי העולם הבא

כשמכבד את אביו ואמו ישדר להם תחושה חיובית כגון כשנותן להם ארוחה יתננו בפנים יפות⁵³, שאמרו בגמ' אפילו מאכילו בכל יום עופות פטומות והראה לו פנים זועפות נענש עליו, וכן להיפך אפילו אם בא הצורך להטחינו ברהיים וכוונתו לטובת אביו, כגון שיציל על ידי זה את אביו מדבר קשה מזה, ומדבר דברי פיוסים על לב אביו שמראה לו שכוונתו לטובה עד שיתרצה אביו לטחון ברהיים, נוהל עולם הבא.

דף לא:

ו. מאמד קביל ומאבוד לא תקבל דכיון דבר תורה הוא

חלשה דעתיה

האב שמחל על כבודו כבודו מחול, כמו שיתבאר להלן דף לב. בעזה"ת לפיכך אם האב רוצה לשרת את הבן מותר לקבל ממנו.

לא היתה מבינה ולא היה לה צער מכך אך בכך שהראה שאינו מתבייש במה שעשתה לו ורק אמר דיך אימי הראה מוראו ממנה שהיא כמלכה בעיניו שמה שתעשה לו תמיד תהיה נוראה בעיניו. אל על השו"ע ודאי קשה אמאי הוא בכלל מורא ולא בכלל ארור מקלה.

⁵¹ מיהו מותר לתבעו בדין. על הנוק שנגרם. ש"ך שם ד ולכאורה צ"ע אמאי מותר לתבעו הרי על ידי כך יכלימנו שיצטרך לספר שקרע לו בגדיו ונמצא אביו מתבייש ומצטער ולכאורה כדי לא לצער חייב בלא"ה למסור ממנו, ואולי רשאי לתובעו לומר שאביו חייב לו כך וכך ואם יכפור אביו ויצטרך להכנס לפרטי המעשה א"כ אביו מבייש את עצמו שהרי הוא לא סיפר איך הניע לכלל חיוב זה. וצ"ע לדינא.

⁵² שו"ע ונו"כ שם י

⁵³ שו"ע ונו"כ שם ד

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

אולם אם האב הוא בן תורה לא יקבל ממנו, שכיון דבר תורה הוא חלשא דעתיה ואינו עושה כל כך מרצונו הטוב. אולם מקפיד מאד בכך שאינו מקבל ממנו שירות, יקבל⁵⁴.

ז. רב אסי הוה ליה ההיא אמא זקינה אמרה לי' ... בעינא גברא דשפיר כותך שבקה ואזל לארעא דישראל

מי שנטרפה⁵⁵ דעת של אביו או של אמו, משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם עד שירוחמו מן השמים, ואם אי אפשר לו לעמוד מפני שנשתנו ביותר, ילך לו ויניחם ויצוה לאחרים לנהגם כראוי⁵⁶.

ח. אדהכי והכי שמע לארונא דקאתי אמר אי ידעי לא נפקי

מכלל מצות כיבוד הוריו שחייב אדם לצאת להקביל פני אביו ואמו כדי לכבדם⁵⁷.

⁵⁴ פ"ח שם ג מהר"ן וראייתו מדגרסינן בירושלמי דפרק קמא דפאה (הלכה א ג, ב) אמו של רבי ישמעאל ע"ש. וכתב הפר"ח ויש לדחות ראייתו דהיבא דאביו בר תורה אפילו יקפיד הרבה לא יקבל משום דלא סגי דלא חלש דעתיה
⁵⁵ שו"ע נו"כ שם י

⁵⁶ בטור הביא השגת הראב"ד בלשון זה אין זה הוראה דאם הוא יניחם וילך לו למי יצוה לשומרם עכ"ל ותמהו הר"ן וב"י שזה תלמוד ערוך במעשה דרב אסי עם אמו שנטרפה דעתה כו' ונראה שעיקר תמיהתו על שיצוה לשומרם דוהו ליתיה בגמרא וע"ז תמה הראב"ד מה חשב הרמב"ם שהוסיף ציווי לאחרים לשומרם כיון דע"כ לא מהני לה שמירה דאי מהני למה ילך ויניחנה הלא אפשר לה בשמירה ואם א"א לשומר מה מהני ציווי לאחרים בשמירה. מ"ז שם יד

⁵⁷ עיין פרקי דר"א פ' ל"ט (מובא בילקוט שמעוני פרשת ויגש רמז קנז) "שמע יוסף שבאו אחיו אל גבול מצרים, ולקח את כל האנשים ההולכים עמו ויצא לקראת אביו, וכל העם יוצאים לקראת המלך ואין המלך יוצא לקראת אדם אחר אלא ללמדך שאביו של אדם כמלכו"

ולפ"ז חייב אדם לצאת להקביל פני אביו כדי לכבדו וכ"מ בגמ' במעשה דרב אסי דיצא מא"י להקביל אמו וע"כ דהוא בכלל הכיבוד דאל"כ היה אסור לו לצאת מא"י.

וכ"מ נמי ביומא עז ב' "ההולך להקביל פני אביו לפני רבו וכו' עובר עד צווארו במים ואינו חושש" והיינו משום דחשיב הולך לדבר מצווה ועיין או"ח ש"א ס"ד ובמ"ב ס"ק י' דפסקו כן להלכה וא"כ מחוייב בהא (ועי"ש במ"ב מה הדין באשה להקביל פני אביה ועיין מש"כ סעיף י"ז).

אמנם זה דוקא בחיי אביו או אמו אך משמתו אין מצוה להקביל ארונם וכדומכה ממעשה דרב אסי שם וכ"כ בפני יהושע מסכת קידושין דף לא עמוד ב אדהכי שמע לארונא דקאתי אמר אי ידעי לא נפקי. נראה דאתא לאשמעינן דאע"ג דתנינן בסמוך מכבדן בחייו ומכבדן במותו היינו דבר שיש בו תועלת למת כגון לומר דבר שמועה מפיו או הריני כפרת משכבו, משא"כ לצאת לקראת ארונו לא וכדאיתא שילהי מסכת מועד קמץ וכ"ה ע"א) בארונא דרב הונא דנפיק נפק דלא נפיק לא נפק ומחלק בין שלדו קיימת וכ"ש הכא ורב אסי נפיק לקראתה מארץ ישראל לחו"ל, וקמ"ל דבשביל ארונו של מת אין לצאת מארץ ישראל לחו"ל, כן נראה לי:

הלכות הדרף היומי

מסכת גידושין

ט. לצאת מארץ לחוצה לארץ א"ל אסור לקרואת אמא מה

כבר התבאר במסכת גיטין דף עו: שאסור לצאת⁵⁸ מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם, אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן העכו"ם או לראות פני חבירו או לכל דבר מצוה⁵⁹, ויחזור לארץ, וכן יוצא הוא לסחורה, ואפילו יש לו פרנסה אלא שרוצה להרוויח יותר⁶⁰, אבל לשכון בחוצה לארץ אסור אלא אם כן חזק שם הרעב⁶¹, ואף על פי שמותר לצאת אינה מדת חסידות שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו ומפני צרה גדולה יצאו ונתחייבו כלייה למקום.

אך לטייל בעלמא אסור לצאת מא"י לחו"ל⁶².

מותר לצאת⁶³ לחו"ל להשתלם ברפואה, ולדעת על ידי כך ביותר איך ובמה לרפאות חולי ישראל. לאור ההמצאות החדשות, שאין לזה שיעור אפילו למושלם, וכן לכל משלח יד אחר.

יש שהתירו⁶⁴ לנסוע מארץ ישראל לחו"ל לנופש והבראה עד שלושים יום, אם ירגיש שם טוב יותר, אף שמספיק להבראתו בארץ. ורק טיול בעלמא שאינו אלא תאוה אסור, שבזה הוי כממאס ארץ חמדה.

וליותר משלושים יום⁶⁵, דוקא לצורך מצוות חשובות כמו תלמוד תורה ולשאת אשה מותר, ולענין סחורה, לא הגבילו עד שלושים יום⁶⁶.

וכבר התבאר בכתובות דף קי – קיא: אמרו חכמים⁶⁷ כל השוכן בארץ ישראל עונותיו מחולקין, שנאמר ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון, אפילו הלך בה ארבע

⁵⁸ רמב"ם הלכות מלכים פרק ה הלכה ט

⁵⁹ משנה ברורה סימן תקלא ס"ק יד

⁶⁰ מנ"א תקלא ז

⁶¹ עד שנעשה שוה דינר חטין בשני דינרין, במה דברים אמורים כשהיו המעות מצויות והפירות ביוקר, אבל אם הפירות בזול ולא ימצא מעות ולא במה ישתכר ואבדה פרוטה מן הכיס, יצא לכל מקום שימצא בו ריוח.

ברמב"ם שם

⁶² מ"ב שם

⁶³ שו"ת ציץ אליעזר חלק כב סימן ה

⁶⁴ כיון שאפילו יש לו פרנסה בארץ ישראל מותר לו לצאת לחוץ לארץ להרויח יותר, הוא הדין דיש להתיר לנסוע מארץ ישראל לחו"ל לנופש והבראה אם ירגיש שם טוב יותר, אף שמספיק להבראתו בארץ, שכן לא נחמיר גופו מבממונו. תשובות והנהגות כרך ה סימן שצג

⁶⁵ וכעין זה שמעתי על גדול אחד זצ"ל, שכשבא לבקר בארץ ישראל, נזהר שלא לשהות יותר משלושים יום, שאז הוי קבוע בארץ ישראל, ולא יוכל לצאת אלא בתנאים מסוימים, ועיקר האיסור לצאת הוא כשקבוע, אבל כשהוא עראי בארץ לא חמור לצאת שלא נשתרש כאן. שם

⁶⁶ שם

⁶⁷ רמב"ם הלכות מלכים פרק ה הלכה יא

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

אמות זוכה לחיי העולם הבא, וכן הקבור בה נתכפר לו, וכאילו המקום שהוא בו מזבח כפרה, שנאמר וכפר אדמתו עמו, ובפורענות הוא אומר על אדמה טמאה תמות, ואינו דומה קולטתו ד מחיים לקולטתו אחר מותו, ואעפ"כ גדולי החכמים היו מוליכים מתייהם לשם, צא ולמד מיעקב אבינו ויוסף הצדיק.

ולעולם⁶⁸ ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה עכו"ם ואל ידור בחוצה לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל היוצא לחוצה לארץ כאילו עובד ע"ז, שנאמר (שמואל א כו פסוק יט) **כִּי גִרְשׁוֹנֵי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפַּח בְּנַחֲלַת יְהוָה לְאֹמֹר לֵךְ עֲבַד אֱלֹהִים אֲחֵרִים, וּבְפֹרְעָנוּת הוּא אֹמֵר (יחזקאל יג פסוק ט) וְאֵל אֲדָמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹאוּ.**

נאמר בפרשת ראה (דברים יב פסוק ראה) **כִּי יִכְרִית יִקְוֶה אֶלְהֵיךָ אֶת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אִתָּה בְּאֵ שָׁמָּה לָרֶשֶׁת אוֹתָם מִפְּנֵיךָ וַיִּרְשֶׁת אוֹתָם וַיִּשְׁבֶּת בְּאַרְצָם**⁶⁹. ונצטוונו בזה לישב בארץ ישראל ולדור בה. ולדעת הרמב"ן⁷⁰ ציווי זה נצטוונו בו מן התורה לדורות, אפילו בזמן הגלות⁷¹. ולכן לדעתו נמנה חיוב זה במנין המצוות⁷². והרמב"ם⁷³ סובר שאין בכך חיוב מן התורה⁷⁴, ומכל מקום אף לדעתו מדרבנן יש מצוה לדור ולישב בארץ ישראל אף בזמן הזה⁷⁵.

רבינו חיים הכהן מבעלי התוס'⁷⁶ סובר שחיוב זה נובע מהחובה לקיים את המצוות התלויות בארץ שקשה להזהר בהם ולכן בזמן הזה אין מצוה לדור בארץ ישראל⁷⁷. וחלקו עליו וכתבו שמצות הישיבה בארץ ישראל היא חיובה נובע מקדושת הארץ,

⁶⁸ רמב"ם הלכות מלכים פרק ה הלכה יב

⁶⁹ עוד נאמר (שם יט א) **"כִּי יִכְרִית ה' אֶלְקֶיךָ אֶת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר ה' אֶלְקֶיךָ נוֹתֵן לְךָ אֶת אֲרָצָם וַיִּרְשֶׁתָּם וַיִּשְׁבֶּתָּ בְּעָרֵיהֶם וּבְכַתְיֵיהֶם"**.

⁷⁰ סהמ"צ הוספות למ"ע ד ובפירושו עה"ת כמדבר שם.

⁷¹ והוא בכלל מצות הכיבוש, שנלמד מהפסוק: **"והורשתם את הארץ וישבתם בה"** (במדבר לג נג). והביא הרמב"ן שם ראיה לדבריו ממה שנאמר **"מעשה ברו' אלעזר בן שמוע ור' יוחנן הסנדלר שהיו הולכים לנציבים אצל ר' יהודה בן בתירה ללמוד הימנו תורה והגיעו לציידן וזכרו את ארץ ישראל זקפו את עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה "וירשת אותם וישבת בארצם", חזרו ובאו להם למקומם ואמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה"**. וביאר הפאת השולחן סי' א ס"ק יד שר' אלעזר בן שמוע ור' יוחנן הסנדלר ר' יהודה בן בתירה היו אחרי החרבן, ומוכח שזוהי מצוה מן התורה לדורות, שעל מצוה דרבנן לא היו אומרים שהיא שקולה ככל המצוות שבתורה.

⁷² וכ"כ החרדים פ"א ממצוות עשה התלויות בארץ אות טו. ועי' מהרי"ט ח"ב יו"ד סי' כה ותשב"ץ ח"ג סי' רפח ומנ"ח בסוף הספר שהסכימו לדעת הרמב"ן. ועי' נועם ט"ז עמ' נא ששיטת הרמב"ן היא שיטת כל הפוסקים מהרי"ף עד השו"ע, ועי' בספר ישוב א"י לרי"ז מינצברג.

⁷³ בסהמ"צ ועוד.

⁷⁴ וביאר המגלת אסתר (על תוספות הרמב"ן למנין המצוות) שלדעת הרמב"ם מצות הכיבוש נהגה רק לשעתה, בימי משה ויהושע בן נון, ודוד וכל זמן שלא גלה עם ישראל מהארץ ולכן הרמב"ם לא מנה את המצוה הזו במנין המצוות שלו, כיון שמצוה שאינה נהגת לדורות אינה נמנית בתרי"ג מצוות. ועי' קונטרס מצוות ישיבת א"י, ווילנא תרנ"ח, שמישיב על דברי המגלת אסתר, ועי' ויואל משה, ברוקלין תשכ"א, עמ' קצח.

⁷⁵ פאת השולחן שם. ועיין קונטרס ישוב ארץ ישראל באוצר הפוסקים סוף סי' עה (כרך כ' עמ' א-לח).

⁷⁶ בתוס' כתובות קי ע"ב.

⁷⁷ כי יש כמה מצוות התלויות בארץ שאין אנו יכולים להיזהר בהן ולעמוד עליהן.

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

שקיימת תמיד ואפילו בשעת חורבן הארץ, ולכן חייבים תמיד במצוה זו⁷⁸ שכשהדרכים משובשות ויש סכנה בהליכה לארץ ישראל אין חיוב לעלות לארץ ישראל⁷⁹.

שקולה ישיבת ארץ ישראל כנגד כל המצוות שבתורה⁸⁰. וכל הדר בארץ ישראל שרוי בלא עון⁸¹. ודומה כמי שיש לו אלוה⁸². וכל הדר בחוצה לארץ – דומה כאילו עובד עבודה כוכבים⁸³.

כל היוצא לחוץ לארץ דהיינו שדר בארץ ישראל ויוצא משם לחוץ לארץ, כאילו עובד עבודה זרה⁸⁴,

עיקר המצוה היא לדור בקביעות בארץ ישראל, ולכן העולה לא"י על מנת לחזור אין זה בכלל עיקר המצוה עשה של ישיבת ארץ ישראל⁸⁵.

⁷⁸ שו"ת מהרי"ט ח"ב סי' כה, ועיי"ש שהוכיח שכל הראשונים חולקים על ר"ח כהן, והוכיח מדברי חז"ל שאין מצות הישיבה בארץ ישראל מפני קיום המצוות התלויות בארץ אלא מפני קדושת הארץ, וקדושה זו ישנה תמיד אפילו בשעת חורבנה, ועוד שמי שירצה לקנות לו קרקע בארץ ישראל יוכל לקיים כל המצוות התלויות בארץ, בין מצוות עשה כגון לקט שכחה ופאה וכיוצא ובין מצוות לא תעשה, ומי מעכב בידו, ועיי"ש במהרי"ט שסובר שגם רבינו חיים כהן אמר את דבריו רק כשיש סכנה בדרכים. ועיי"ש שו"ת מבי"ט ח"א סי' רמה וח"ג סי' קלא ובכנה"ג אהע"ז סי' עה הגב"י אות כה, ויש אומרים שו"ת הרשב"ש סי' ב.
⁷⁹ וכ"כ המהרי"ט שם בדעת רבינו חיים כהן הנ"ל. ועיי"ש תוס' כתובות שם. ועיי"ש הגהות מרדכי סוף כתובות ותשובות הרא"ש שבב"י אהע"ז סי' ס"ס עה וש"ע שם ה, אלא ששם מדובר על לגבי כפייה של בעל את אשתו לעלות לארץ ישראל, אבל בלי כפייה אולי יש בכך מצוה תמיד.
⁸⁰ ספרי על דברים יב, תוספתא ע"ז פ"ה, – ונלמד מסמיכות הפסוק "וירשת אתם וישבת בארצם" (דברים יב כט), למה שנאמר שם "שמור ושמעת את כל הדברים האלה". ועיי"ש בהגהות הגר"א לספרי שם. ועיי"ש רמב"ן ויקרא יח כה ופ"י רבינו הלל לספרי שם שגירסתם היתה: "וירשתם אותה וישבתם בה ושמרתם לעשות", (דברים יא לא–לב).

⁸¹ דברי רבי אלעזר בכתובות קיא ע"א, ונלמד ממה שנאמר (ישעיה לג כד): "ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשא עון", ופירש רש"י – "כלומר, אל יתרעם לומר צר לי, כי כולם נשואי עון", וועיי"ש בגמרא שרבא אמר לרב אשי שאנו חולקים ולומדים את הפסוק לגבי סובלי חלאים. והובא ברמב"ם מלכים פ"ה הי"א וז"ל "כל השוכן בארץ ישראל עונותיו מחולין".

⁸² שנאמר: (ויקרא כ"ה) "לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים", – ברייתא בכתובות קיא ע"א, לגרסא שלפנינו וראה לקמן את גרסת הרמב"ם ועוד ראשונים.

⁸³ שנאמר לגבי דוד המלך (שמואל א' כ"ו) "כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלקים אחרים", – וכי מי אמר לו לדוד לך עבוד אלהים אחרים? אלא לומר לך: כל הדר בחו"ל – כאילו עובד עבודת כוכבים.

⁸⁴ שנאמר: "כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבד אלהים אחרים" (שמואל א' כו יט) [וכי מי אמר לו לדוד לך עבוד אלהים אחרים, אלא לומר לך כל היוצא לחו"ל כאילו עובד עבודה זרה]. – רמב"ם מלכים שם הי"ב, וכך גרס בגמרא בברייתא בכתובות י' ע"ב "כל היוצא לחו"ל", במקום הגרסא שלפנינו שהובאה לעיל "כל הדר בחוץ לארץ וכו', וכך גרס גם הרמב"ן בסהמ"צ בהוספות למצוה עשה ה, ועיי"ש פאת השלחן סי' א ס"ק ה.

⁸⁵ מהרי"ט שם, ח"ב סי' כה.

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

המהלך בארץ ישראל ארבע אמות (אפילו שאינו דר בה בקביעות) זוכה לחיי העולם הבא.⁸⁶ אבל אין זה בכלל המצות עשה של ישיבת ארץ ישראל, וכנ"ל⁸⁷,

גדולי החכמים היו מנשקים תחומי ארץ ישראל ומנשקים אבניה ומתגלגלים על עפרה.⁸⁸

נשים חייבות במצות ישיבת ארץ ישראל⁸⁹

עבדים כנענים חייבים במצות ישיבת ארץ ישראל.⁹⁰

יש אומרים⁹¹ שבמצוה זו מחויב כל יחיד ויחיד, אבל אינה מצוה כללית על כל ישראל בזמן הגלות, שהם מושבעים ע"י הקב"ה שלא יעלו ביחד בחזקה על מנת לכבוש את הארץ.⁹²

מצות ישוב ארץ ישראל מתקיימת ע"י ההתישבות בארץ בבתיים, וע"י נטיעות בארץ וזריעה באדמתה.⁹³

⁸⁶ כתובות קיא ע"א, רמב"ם מלכים פ"ה ה"א, שנאמר (ישעיה מב ה) "נתן נשמה לעם עליה ורוח להלכים בה" – מהרי"ט ח"ב סי' כה, ועי' כתובות שם.

⁸⁷ שעיקר המצוה היא לדור בה בקביעות, אלא שמכל מקום יש לו זכות כשמהלך בה ד' אמות.

⁸⁸ ע"פ הנאמר בתהלים (קב טו): "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחננו", והובא ברמב"ם שם ה"י, ומקורו בסוף מסכת כתובות.

⁸⁹ ר"ן בשם הראב"ד סוף כתובות, וזכמו שאמרו (כתובות קי ע"ב) כשם שהאיש יכול לכופ את האשה שתעלה עמו מהוץ לארץ לארץ ישראל, כך האשה יכולה לכופ אותו שיעלה לארץ ישראל.

⁹⁰ ר"ן סוף כתובות בשם הראב"ד, עי"ש שכתב שגלמד מכך שאף עבד יכול לכופ את רבו להעלותו עמו לארץ ישראל, [ועי' רמב"ם עבדים פ"ה ה"ט וכסף משנה שם], ואפילו בזמן שהארץ ביד עכו"ם – רמב"ם עבדים שם. ואמרו שם בכתובות קיא ע"א "אפילו שפחה כנענית שבארץ ישראל מוכטח לה שהיא בת העולם הבא, שנאמר: "נתן נשמה לעם עליה" (ישעיה מב ה), ו"לעם" הם עבדים ושפחות, כמו שנאמר לעבדי אברהם: "ישבו לכם פה עם החמור" (בראשית כב ה), עם הדומה לחמור.

⁹¹ שו"ת הרשב"י סי' ב, פאת השלחן סי' א.

⁹² כמו שנאמר בכתובות קיא ע"א שהם מושבעים שלא יעלו בחומה, וכמו שביאר שבעה זו רש"י שם והכפתור ופרח פ"י עמ' קצו.

⁹³ כמו שנאמר לאברהם "שכן בארץ אשר אמר אליך" (בראשית כו ב), וביארו במדרש (בראשית רבה פס"ד) דהיינו שאמר לו הקב"ה "עשה שכונה בארץ ישראל, הוי נטע הוי זורע הוי נציב". [וכע"ז בילקוט שמעוני (ח"א רמז תשכט) "שכן ארץ ורעה אמונה" (תהלים לו ג), – עשה שכונה בארץ, הוי זורע הוי נטע. ועי' תנחומא ראה יא], עוד נאמר שם במדרש "כשם שהקב"ה לא נתעסק בתחילת ברייתו של עולם אלא במטע תחילה, שנאמר (בראשית ב ח) "ויטע ה' אלקים גן בעדן מקדם", אף אתם כשתכנסו לארץ לא תתעסקו אלא במטע תחילה, שנאמר (ויקרא יט כג) "וכי תבאו אל הארץ ונטעתם". עוד נאמר בתורה "ושש שנים תזרע את ארצך" (שמות כג י), והביאו (בעלי התוספות עה"ת שם) מדרש – "אפילו אין לו לאדם אלא חורבה אחת בתוך גנו הייב לעבדה בכל יום", ופירשו שם בעלי התוס' עה"ת שבארץ ישראל הדברים אמורים. עוד נאמר (ב"ב יד ע"א) "ר' ינאי נטע ארבע מאות כרמים", ופירש הראב"ד (בשטמ"ק שם) שהוא משום ישוב ארץ ישראל. עוד אמרו (סנהדרין קב ע"ב) מפני מה זכה עמרי למלכות, מפני שהוסיף כרך אחד בארץ ישראל, שנאמר (מלכים א טז כד): "ויקן את ההר שמרון וגו' ויבן את ההר ויקרא את שם העיר וגו'".

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

מצוה לחנוך בית בארץ ישראל⁹⁴, משום ישוב ארץ ישראל⁹⁵. ולכן הסעודה שעושים לחנוכת הבית בארץ ישראל היא סעודת מצוה, אבל חנוכת הבית בחוץ לארץ אינה סעודת מצוה⁹⁶.

הקונה בית או שדה⁹⁷ בארץ ישראל מנכרי כותבים עליו את שטר מכירה⁹⁸ על ידי נכרי ואפילו בשבת⁹⁹.

עיר בארץ ישראל שבנויים בה בתים אין מחריבין אותם ועושין מהמקום שהיו עליו מגרש שאינו עשוי כלל לגידול או לבניה – משום ישוב ארץ ישראל¹⁰⁰.

י. מנבדו בחייו ומנבדו במותו בחייו כיצד הנשמע בדבר

אביו למקום לא יאמר שלחוני בשביל עצמי מהרוני

בשביל עצמי פטרוני בשביל עצמי אלא כולו בשביל

אבא

חייב לכבד הוריו בשאר דרכיו מענייניו במשאו ובמתנו ועשיית הפצו.

כיצד, היה צריך לבקש על שום דבר בעיר ויודע שישלמו הפצו בשביל אביו אף על פי שיודע שיעשו גם כן בשבילו, לא יאמר עשו דבר פלוני בשבילי, אלא יאמר עשו דבר פלוני בשביל אבא כדי לתלות הכבוד באביו. וכשהוא מסופק בדבר הרשות בידו לעשות כמו שירצה¹⁰¹. וי"א¹⁰² שאפילו אינו יודע אם יעשו בשביל אביו, יתלה הכבוד באביו.

⁹⁴ ירושלמי סוטה פ"ח ה"ד.

⁹⁵ פני משה שם, ולכן רק מי שבנה בית בארץ ישראל חוזר מעורכי המלחמה, ולא זה שבנה בחוץ לארץ, שנאמר: "ולא חנכו" (דברים כ ה), – את שמצוה לחנכו, יצא זה שאין מצוה לחנכו.

⁹⁶ שו"ת שבסוף ספר באר שבע סי' ע, ועי' מג"א סי' תקסח ס"ק ה.

⁹⁷ גיטין ח ע"ב.

⁹⁸ בגמרא נאמר שכותבים עליו "אוננו", ורש"י פירש דהיינו שטר מכירה.

⁹⁹ ואף על פי שאמירה לנכרי שבות, מ"מ משום ישוב ארץ ישראל התירו גיטין שם וב"ק פ ע"ב, רמב"ם שבת פ"ו ה"א, טוש"ע או"ח שו יא.

¹⁰⁰ שהרי הוא מחריב את העיר, – תו"כ בהר פרק ו, משנה ערכין לג ע"ב, ורש"י שם. וכתב המנ"ח מצוה שמב. [וכין שהוא מחריב את העיר אף רבי איעזר מודה], ואף על פי שעיקר האיסור שבתורה נאמר בערי הלויים, מכל מקום חכמים אסרו לעשות כן בכל ערי ישראל משום ישוב ארץ ישראל ועי' שפת אמת ערכין שם.

¹⁰¹ ש"ך שם ח מהפרישה

¹⁰² שאפילו אינם חולקים כבוד באותו מקום לאביו יתלה באב שיעשה בשביל הבן אף על פי שתלה באביו. ט"ז שם ח

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLII7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

וכן כל כיוצא בזה יכלול בכל דבריו שהוא חושש לכיבוד אביו ומוראו.

אבל אם יודע שלא ישלימו חפצו בשביל אביו ובשביל עצמו ישלימו לו, י"א¹⁰³ שלא יבקש בשביל אביו, שאין זה אלא גנאי לאביו כיון שלא יעשו בשבילו. וי"א¹⁰⁴ שבמקרה זה יתלה באביו, ורק אם יודע שיש באותו מקום שנאה על אביו, וממילא כשיזכירו שנאה תעורר מדנים, וגם בשביל עצמו לא יעשוה אז יבקש בשביל עצמו.

והוא הדין בכל הנזכר לאמו¹⁰⁵.

וכל זה הוא רק כשאומר עשו לי דבר פלוני בשבילי, בזה יש הקפדה שצריך לתלות הכבוד באביו ולא בעצמו. אבל אם אינו אומר גם כן עשו בשבילי אלא מבקש סתם, אין צריך שיאמר עשו בשביל אבא¹⁰⁶.

יא. במותו כיצד היה אומר דבר שמועה מפיו לא יאמר כך

אמר אבא אלא כך אמר אבא מרי הריני כפרת משכבו

והני מילי תוך שנים עשר חדש מכאן ואילך אומר זכרונו

לברכה לחיי העולם הבא

וחייב לכבד הוריו אפילו לאחר מותו¹⁰⁷, כיצד. היה אומר דבר שמועה מפיו לא יאמר סתם כך אמר אבי מרי, או כך אמר אהא מרי זכרונו לברכה¹⁰⁸, אלא יאמר כך אמר אבי מרי הריני כפרת משכבו, כלומר עלי יבא כל רע הראוי לבא על נפשו.

במה דברים אמורים תוך שנים עשר חדש למיתתו, אבל אם הוא לאחר שנים עשר חדש שכבר קבל האב מה שקבל, שאין משפטי רשעי ישראל

¹⁰³ לבוש שם וערך לחם להריק"ש שם והוא מדברי הטור ורש"י. ש"ך שם ט

¹⁰⁴ ט"ז שם מרבי ירוחם שכתב בשם רמ"ה ומוכא בש"ך שם

¹⁰⁵ רמ"א ונו"כ שם ט משו"ת מהרי"ל כד וז"ל "אין חילוק בין אביו ואמו בשום מיני כיבוד ... ונקיט תלמודא אביו בהיא ברייתא דהריני כפרת משכבו וזלה"ה משום דקאמר היה אומר דבר שמועה מפיו אומר כך אמר אבא מרי"

¹⁰⁶ וראיה לזה מהא דאיתא בברכות פרק תפלת השחר [כת, א] במעשה דרבן גמליאל ורבי יהושע שהלך רבן גמליאל אצל רבי יהושע ואמר לו מחול לי, לא רצה, אמר לו עשה בשביל כבוד אבא ומחל לו, ע"ש. דאם לא כן קשה אמאי לא אמר מתחלה עשה בשביל אבא, אלא ודאי דבכהאי גוונא אין קפידא, והוא פשוט. נחלת צבי שם

¹⁰⁷ ויכולים למחול שלא לנהוג בהם אבילות י"ב חודש, סימן שד"מ ש"ך ס"ק ט'. ועיין סוף סימן שס"ד. גליון מהרש"א שם ט

¹⁰⁸ דשמת לא זכה עדיין לעולם הבא ויש כאן שקר ט"ז יב וכ"מ בביאור הגר"א כב

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

בניהנם אלא י"ב חדש¹⁰⁹, ואז אין צריך לומר¹¹⁰ רק, כך אמר אבי מורי זכרונו לברכה. וי"א¹¹¹ שיאמר זכרונו לברכה לחיי עולם הבא. וי"א¹¹² שתוך י"ב חודש יכול לומר זכרונו לברכה או הריני כפרת משכבו. אך לאחר י"ב חודש לא יאמר הריני כפרת משכבו, אלא זכרונו לברכה לחיי העולם הבא.

אב ואם שויין בזה. ויאמר על אמו בתוך י"ב חודש הריני כפרת משכבה. ולאחר י"ב חודש זיכרונה לברכה לחיי העולם הבא.

יש אומרים שאם כותב כתב תוך שנים עשר חדש ומזכיר בו אביו אין צריך לכתוב הריני כפרת משכבו אלא כותב זכרונו לברכה, שהרי הכתיבה תתקיים לאחר י"ב חדש, ויש מחמירין אפילו בכתיבה, ואפילו אם מזכיר לאחר י"ב חודש מה שכתב בתוך י"ב חודש אומר הריני כפרת משכבו ולא זכרונו לברכה¹¹³, וכן נוהגין.

יב. חנם משנה שם אביו ושם רבו תורגמן אינו משנה ... שם

אביו של חנם ושם רבו של חנם

מפרטי מצות מורא שלא יקרא בשמם¹¹⁴ של הוריו לא בחייהם ולא במותם, אפילו שלא בפניהם¹¹⁵, אלא אומר אבא מרי אמי מורתני. ויש מתירים¹¹⁶ שלא בפניהם.

¹⁰⁹ וקשה לי מזה על מה שכתב רמ"א בס"י שע"ו נהגו שאין אומרים קדיש יותר מאחד עשר חדשים שלא להחזיקו כרשע ולמה יחתום כאן הריני כפרת משכבו כל י"ב חודש וצריכין לומר דשאני לענין הכ"מ כיון דלאחר י"ב חודש צריך לומר ז"ל וכן אומרים אפילו על אדם אחר שמת נמצא דבחדש הי"ב דאי אפשר לומר ז"ל דשמא לא זכה עדיין לעולם הבא ויש כאן שקר ואם לא יאמר כלום אלא אבא מורי יהיה זה ולזול שיודעים שמת ממילא אי אפשר להיות בשב ואל תעשה על כן מוטב להזכירו בשם הכ"מ שאין זה ולזול וגם כן אינו שקר דהא אומר אם יש עליו דין הריני מקבלו דהא אפי' על צדיק גמור אומרים כן ואפשר שלא ראה פני גיהנם וזהו הדרך היותר נכון. ט"ז שם יב. ולעד"ן כי אין צריך לדחוק כמ"ש הרב אלא כיון דדבר זה אין בו איסור אלא ממנהגא אין לנו אלא מקום שנהגו ונדון דידן לא דמי משום דקדיש יתום דהוי בעשרה מיפרסמא מלתא בתמידות וכל זמן שאומר קדיש מורה לנו שאביו כו' משא"כ הא דהכ"מ דלאו מלתא דפומבי לא נהגו. ראשון לציון שם

¹¹⁰ לבוש שם ופר"ח א וכ"מ בט"ז שם

¹¹¹ וכן הוא נדפס בקצת טורים ואותן החותמים זלה"ה מתסרים למ"ד וצריכין להתום זלה"ה. ט"ז שם יג

¹¹² ש"ך שם יג

¹¹³ שמצינו להיפך ברשעים במ"ר של אסתר על פ' אשר הגלה מירושלים וש"מ וירושלמי (פ"ג דמגילה) כד הוי מטי ר' יונתן ורבנן להאי פסוקא אשר הגלה נ"ג הוה אמרין נ"ג שחיק עצמות ולמה לא הוה אמרין כן בירמיה אלא שכל נ"ג שבירמיה חי הוה ברם הכא מת הוה וכן כאן אפי' מזכיר אחר יב"ח מה שכי בתוך יב"ח א"ל זלה"ה אלא הכ"מ וכ"ש בעת הכתיבה. ביאור הגר"א שם כב

¹¹⁴ שו"ע שם ב

¹¹⁵ ט"ז שם ד

¹¹⁶ ש"ך שם ג מהדרישה

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

ואם היה שם הוריו כשם אחרים משנה את שמם שלא יהא נראה כקורא אביו בשמו.

ודוקא בשם שהוא פלאי שאין הכל רגילין בו להקרא כך, אבל שם שהכל רגילין בו כגון אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן וכיוצא בהן שמות שרגילין בו בכל לשון ובכל זמן, מותר לקרות בהן אחרים שלא בפניו. אבל בפניו אסור בשל אחרים אפי' באינו פלאי שיסבור אביו שקורא אותו וכן מי שעומד לשם יסבור כן¹¹⁷. ויש מתירים¹¹⁸ אף בפניו.

ואם אחרים שואלים ממנו בן מי אתה מותר לומר להם בן ר' פלוני אני¹¹⁹.

אסור לתלמיד¹²⁰ לקרות לרבו בשמו לא בחייו ולא במותו, וכל הקורא בשמו קראוהו חכמים אפיקורס¹²¹.

והוא שיהיה השם פלאי שכל השומע יודע שזה הוא שם של רבו, ואפילו לקרות לאחרים ששםם כשמו אסור, אלא ישנה שמם אם הוא פלאי שאין הכל רגילין לקרות בו.

אבל שם שרגילין בו כגון אברהם יצחק ויעקב משה וכיוצא בהן, מותר להזכיר שלא בפני רבו¹²².

וכל זה דוקא כשאינו מזכיר רק שמו לבדו, אבל מותר לומר מורי רבי פלוני¹²³ שלא בפניו¹²⁴. ויש מתירים¹²⁵ אף בפניו.

¹¹⁷ ט"ז שם ה

¹¹⁸ ש"ך שם מהדרישה

¹¹⁹ וראיה לזה ממ"ש מהרש"ל ביש"ש פ"ק דקדושין סי' ס"ה דהא דהרא"ש הזכיר רבו מהר"מ בשמו מפני שהיה לו שאר חכמים שהיו רבותיו הוצרך להזכירו כו' ובאביו לכ"ע אסור מפני שאין לו אלא אב אחד והא דהטור הזכיר את אביו מפני שהזכירו בלשון כבוד הרא"ש כלומר ראש לכל ישראל עכ"ל א"כ כשהוצרך להזכירו שאין יודעים אותו גם באביו שרי. פ"ת שם ב

¹²⁰ שו"ע ונו"כ שם רמב"ט

¹²¹ שכן מצינו בניחוי שנענש על שקרא רבו בשמו סתם שנאמר [מ"ב ה, ה] זאת האשה וזה בנה אשר החיה אלישע.

¹²² רמ"א שם.

¹²³ נראה דאף רבי פלוני שרי, והכי מוכח בברכות דף ס"ב [ע"א]. ועוד נראה דהוא הדין באב שרי, ובוזה אתי שפיר הא דברכות דף ה' [ע"א] ומ"ח [ע"א] דאמר רבי אבא בריה דרב חייה בר אבא הכי אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן. והקשה בספר תי"ע דאיך קרא רבי אבא לאביו בשמו, ובגליון [ברכות שם] רצה להגיה בדף ה' הכי אמר אבא, ולפי זה צריך להגיה גם בדף מ"ח, ולפי מה שכתבתי אתי שפיר ואין צריך להגיה בשום מקום. יד אברהם שם

¹²⁴ כן בד"מ שהוציא כן מרש"י דפרק חלק גבי אלישע מיירי שלא בפניו אבל בפניו אין להזכיר שמו כלל רק יש לקרותו רבי וכן נוהגין. ש"ך שם כד

¹²⁵ פר"ח שם א שהשיג על הש"ך וליתא, דמינחזי ילפינן איסורא אפילו שלא בפניו, אבל שריותא דמורי ורבי דילפינן מרש"י אפשר דאף בפניו שרי, וראיה לזה מדכתב [במדבר יא, כח] אדוני משה כלאם ודו"ק

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

ואביו שהוא רבו, אם הוא רבו מובהק קורא אותו בדברו סתם רבי, אבל ברבו שאינו מובהק קורא אותו אבא.

יג. מורא לא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריעו

איזה מורא¹²⁶ לא יעמוד¹²⁷ במקומו המיוחד לו לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו לעצה, מפני שנראה שהוא מחשיב עצמו מכלל אנשי העצה ונמצא שהוא משהו עצמו לאביו, וכן לא יעמוד במקום המיוחד לאביו להתפלל שם. אבל מותר לעמוד במקום שאביו רגיל לישב בביתו שאין בזה זלזול כלל¹²⁸.

ולא ישב במקום המיוחד לו להסב שם בביתו, אלא יעמוד לפניו כעבד לפני רבו. ואסור לישב בצדו בלא אמצעי¹²⁹.

ודוקא בפניו אי נמי כשיש בני אדם יושבים שם ובא הוא וישב במקום אביו, אבל אם לא כן מותר¹³⁰.

¹²⁶ ויש לדון מהו גדר יראה האם יש מצוה בלב לירא מהם והאם שייך זה בפה או שאינו אלא על דרך השלילה שלא יעשה דברים מסויימים. ולכאורה כל מה שהביאה הגמ' שייך הוא לענין כיבוד שהא שלא יעמוד במקומו וכו' הוא חסרון בכך לכאורה שמשוה עצמו לאביו וא"כ אינו כבוד לאביו ובכך שאינו משהו עצמו לאביו מראה שמכבדו ומראה שירא ממנו וא"כ היינו הך. ועיין בכור שור ויקרא יט, ג "לפי הפשט "כבוד" ו"יראה" ענין אחד להם". ועיין בספורנו שם "איש אמו ואביו תיראו. להורות שלא יהיה הכבוד בהם על אופן שיהיה לבו גם בהם אף על פי שיכבדם במאכל ובמשתה ובמלבוש כמו שהזכירו ז"ל באמרם יש מאכיל לאביו פסיוני וטורדו מן העולם (קידושין לא א) אבל יהיה כבודו להם כמכבד נוראים אצלו למעלתם עליו". אמנם לפי מה שיתבאר להלן גבי כבוד אפשר דכבוד אינו אלא שלא יזלזל בהוריו לכפור בכך שהוא אביו או לעשות דבריו בגלל שמצפה לירושתו ומחמת ההיקש שכבוד ה' מהונך ילפי' אף להאכילו וכו' כלומר למלאות צרכיו על אף שיש לו בכך חסרון כים, אך שלא ישהו עצמו אליו אין איסור שהרי אין מזלזל בו בכך ואינו מצרכיו של אביו ולהכי אתי מורה לומר שלא ישהו עצמו לאביו אלא יינהג בו שיש בו מעלה מעליו וכמו שנוהג בפני מלך או אדם חשוב וכן נראה שהוא כוונת החרדים, עשה א אות כו איש אמו ואביו תיראו מפני צווי ה' ידמה אותם בעיניו כמלך ומלכה ... ומחמת יראתו לא ישב ולא יעמוד במקום המיוחד לאחד מהם ולא סותר דבריו אף על פי שהוא יודע שאינו כן לא יאמר לא כן היה אפילו להכריע ולומר יפה אמר אבי או אמי אסור מפני שמשוה עצמו אליהם שהוא כדאי להכריעו לפי"ז אף אם ישב במקומו אינו זלזול בכבודו אלא הוראה שאינו ירא ממנו. ועיין בגור אריה ויקרא פרשת קדושים פרק יט פסוק ג

¹²⁷ שו"ע ונו"כ שם רמ ב

¹²⁸ ש"ך שם א

¹²⁹ ערך לחם למהריק"ש שם ועיין בתוס' רי"ד כאן שפי' לא עומד במדרגה אחת במקום המיוחד עם זקני העיר והיינו חומרא גדולה מרש"י דאפי' באותה מדרגה לא יעמוד.

¹³⁰ דאמו המקום קדושה יש בו ולא מצינו דין זה אלא בבהמ"ק דהגם דנחרב עדיין בקדושתו ואפי' התם טעמא הוי משום דעדיין לא זזה שכינה מכותל מערבי והו"ל כפניו אבל בלאו הכי שרי דשלא בפניו אין שם פחיתו' ודלא כמ"ש הט"ז דאף בפני עצמו אסור דאין הכרח לדבריו ז"ל:

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

לא יישב בכסא המיוחד לאביו אפילו אם הזיז ממקומו¹³¹.

ולא יסתור את דבריו¹³² בין שחולק עליו בין שאומר להחולק עליו נראין דבריך, ולא יכריע את דבריו, כגון שהיה אביו חולק עם אחר בדבר הלכה, לא מבעיא שלא יאמר נראין דברי פלוני, שהרי הוא כסותר את דבריו, אלא אפילו אם נראין לו דברי אביו לא יאמר בפניו נראין לי דברי אבא, שזה זילותא לאביו מפני שנראה שדעתו מכרעת יותר מדעת אביו, אלא אם יש לו תשובה להשיב על החולקין עם אביו ישיב. ולא ידבר קודם שיתן לאביו לדבר¹³³.

וזה דוקא בפני אביו אסור, אבל שלא בפניו ודאי יכול לומר לכל החולקין נראין לי יותר דברי אבא מדבריכם, שאין זה הכרעת הדעת אלא זה כבודו של אביו.

¹³¹ בחרדים פ"ט אות כ"ו כמו מורא מלכות דכל שמיוחד למלך לא ישתמש בו הדיום דעי"ז משווה עצמו אליו ואפי' אין שם אדם אלא רק עומד ויושב שם, וככוס ששתה בו המלך לא ישתה בו הדיום וצל"ב. ועיין בירושלמי (כ.). דאבן שישב עליה אביו לא ישב דמא בן נתינה עליו מימיו ואפי' דהיינו משום דדינו כמלך וכנ"ל דכסא המיוחד למלך אסור לשבת וה"ה הכא ואפי' אם אינו במקום המיוחד.

¹³² הא דמציינו בטור ח"מ שהטור חולק עם אביו כמה פעמים היינו שלא בפניו כמו שכתב כאן דוקא בפניו אסור ומ"מ נ"ל דאם הוא חולק על אביו ויש עוד אחר שאומר כאביו והוא רוצה להוכיח ולכתוב דעתו כדעת החולק על אביו לא יזכיר שם אביו אלא שם האחר כיון שיוכל לעשות דרך כבוד וזה למדתי מדברי הטור בח"מ סימן ק"ז כמה שכתב כי לא קלקלו בגוף כו' ובוהו הוא חולק על אביו ורמז הפלוגתא על בעל התרומות בסימן ק"ד ובוהו נשא פנים לאביו וכמו שכתבתי בס"ד. ט"ז שם ג, אולם בש"ך שם ב כתב ונראה דסותר דבריו אסור אף שלא בפניו וכן משמע בדרישה ס"ד וכן כתוב בהדיא בפרישה כדאיתא בספר חסידים תקע"ט

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

וכל אשר יצוו אביו ואמו¹³⁴ או אחד מהם יהיה הדבר בעיניו דבר מלך שלטון¹³⁵, לא יטה ימין ושמאל¹³⁶.

יד. כיבוד מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכניס ומוציא איבעיא להו

איזהו כיבוד¹³⁷, שיהיה מצוי אצל הוריו¹³⁸ כדי שיהיה מאכילהו ומשקהו, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא, וישמשנו בשאר דברים שהשמש משמש בהם את רבו.

¹³⁴ חרדים – פרק ט אות כו

¹³⁵ יש לדון אי בבן שאין שומע לדבר אביו הוא בכלל סותר את דבריו ונ"מ לענין שלא בפניו דלש"ך אסור ולמ"ז לגר"א מותר וכנ"ל (והזו"א פס"ק כגר"א) דבזה שאינו שומע לצויו אביו אינו אומ' להיפך אלא דאינו מקיים רצונו ועיין שו"ת רע"א סי' ס"ח גבי צוואה דכתב שני גדרים בכיבוד א. "דענין שהוא כבוד וגדולה בעצמותו כמו לומר אבא מארי, דבזה מגביה כבוד אביו זהו שייך גם לאחר מיתה" ב. "כיבוד לעשות נחת רוח לאביו כעין מאכילו ומשקהו ולמנוע צערות אביו" "ומעתה לענין קיום צוואת אביו י"ל דגוף ענין השמעת קול אביו ואמו הוא כמו נחת רוח שזהו נחת רוח להם שיקויים רצונם, ובהיפוך צער להם, ולזה יש לדון דלא שייך לאחר מותם ... ואפשר שהוא בכלל מורא שצריך לירא שלא לעבור על צוואתם וזהו שייך גם אחר מיתה וההיא דהט"ז שם (ס"ק ג') דאינו סותר דבריו הוא רק בפניו, קיום צוואות שאני דאינו בכלל סותר דבריו, דפירושו שאינו סותר לומר אין הדבר כן ואין הלכה כן, דזה ליכא נגאי רק בפניו, אבל שלא לעבור על צוואתו הוא ענין אחר, ושייך בכל ענין אף שלא בפניו וי"ל דה"ה לאחר מיתה". ולדינא משמע דס"ל שהוא משום כיבוד "ולדברינו ההיא דפרק מי שהי' נשוי כתובות (דף צ"א ע"ב) מצוה על היתומים לפרוע חובת אביהן שהוא מדין כיבוד אב אף דלא עוה כן בפירושו, צ"ל שהוא ג"כ ענין כבוד וגדולה דחושש לכבודו שיופרע חובותיו" וכו' "ומעתה נ"ל לדינא במצוה לבניו דרך צוואה ליתן ממון ירושתם לפלוני כך וכך דצריכים לקיים מדין כיבוד אב". ועיין תרוה"ד סי' מ' דמשמע דאם מצווה דבר ועי"ז שעובר על צוואתו מצערו הוא ג"כ מורא ואם סתם עובר על צוואתו הווה כיבוד ממש"כ ואין נראה לחלק וכו' ושמצערנו וכו' דעד השתא דיבר על כיבוד ועכשיו אומ' דאין לחלק דהיינו שנאמר דמורא עדיף "דהא תרווייהו מ"ע שווה נינהו כבודו ומוראו ומסיק שם נמי במורא משמע דסתם שאינו מקשיב לצויו אביו אינו סותר דבריו והיינו מורא אלא אינו כבוד שמראה שאינו מכבדו וכשמצערנו הווה נמי מורא משום דמצערו ונ"מ כהנ"ל דלפ"ז לכ"ע אסור שלא בפניו דכבוד שייך אף שלא בפניו וכמש"כ לקמן. אמנם יש צד קולא אם הוא כיבוד דאין מהויב בכיבוד אלא כמה דשייך האב שיש לו הנאה כמש"כ בגר"א ס"ק לו ובד"מ ס"ק ח' וא"כ אם מצווה דבר שאינו בכלל כיבוד כגון אל תלך למקום פלוני מאיזה טעם צדדי דלא שייך לענין הכיבוד כגון דאביו חושב שהוא מקום סכנה אם הוא לא בפניו ואביו לא יידע מזה ויצטער יהיה מותר גם לש"ך דאוסר סתירה שלא בפניו כיוון דאין אסור משום מורא וצל"ב. ועיין חזו"א סי' קמ"ט ס"ק ח' דס"ל נמי דעשיית רצון האב הוא מדין כיבוד ואם מצערו הוא בכלל מורא וכתרוה"ד ועי"ז שגבי דבר שאין הנאה לאב ומשמע דהיה לו צד דאין בו כיבוד כלל ואכמ"ל.

¹³⁶ משמע דקיום צוויים הוא מדין מורא שלא יעבור על דבריהם ומשמע דאינו משום לא סותר אלא זה גופא מורא שמציית להם כמלך ודלא כהמקנה לא א' ד"ה ת"ר וכ"מ בהמשך דבריו על המבזה אביו או אמו בלבד, או בדברים או במעשה שסותר דבריהם או יושב במקום המיוחד להם וכיוצא בזה, נאמר ארור מקלה אביו ואמו ולא הזכיר שאינו מקיים צוויים שזה אינו משום ביוזי אלא דמראה שאינו ירא

¹³⁷ שו"ע ונו"כ שם ד

¹³⁸ כן מצאתי במשלי הערב, שחובה על הבן להחזיק עצמו אצל אביו ואמו כעבד לרבו, דכתיב שלה [את] בני ויעבדני (שמות ד, כג) וכתיב בנבואת הנביא מלאכי כאשר יחמול איש על בנו העובד אותו (ג, יז). "משמע

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLII7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

וגוף המצוה הוא השלמת רצונו של האב, שזהו עיקר העשה שאמרה התורה להשלים רצונו¹³⁹.

דחייב להימצא בקירבתם כדי לשמשם כמו עבד. אך גם זה אפשר שאינו אלא למלא צרכיהם אך אינו מחוייב אם אינם צריכים. חרדים פרק טז. ועיין בב"י סי' רל"ט שהביא בשם תשו' הרמב"ן "וז"ל נר' שאם נשבע לדור במקום שנשא אשה אעפ"י שע"י כן מתבטל מכבוד אב ואם לא הוי נשבע לבטל את המצוה וכיון שלא היו נותנין לו אותה אשה עד שישבע כן נדחה כבוד אב ואם מפניה" ולכאורה אם אביו לא ביקשו אמאי חשיב ביטול כאו"א אלא ע"כ דצריך להיות מצוי אצלם וכנ"ל הא דבימינו לא שמענו ולא ראינו מי שמקפיד ע"ז אפשר שהוא כהסיקה כמש"כ סע' ב' דמסתמא האב מחיל לבריה ועוד אפ"ל דבימינו הוזה ע"פ רוב משל בן להיות אצל אביו ואמו משום צערא דגופא ודוחק הפרנסה

¹³⁹ מקנה להלן לב א' ד"ה מניח אני כבוד

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>